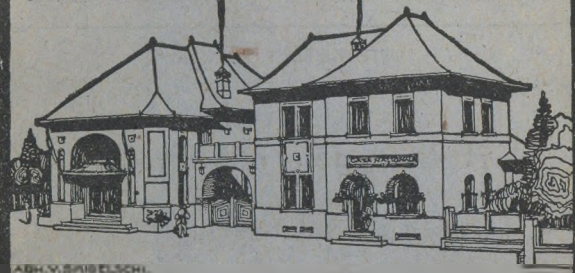

PROIECT DE
CAȘĂ NAȚIONALĂ

ABH. V. SPIRIBELSKI.

BIBLIOTECA POPORALĂ A „ASOCIAȚIUNII”

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Publicație periodică.

Anul XVII. Nr. 149. Iulie 1927.

Minunatele întâmplări ale lui

Niță Zdrenghea

la București în America și aiurea.

DE

ALEX. LUPEANU-MELIN.

Editura „Asociațiunii”, Sibiu, Strada Șaguna 6.

Prețul 5- Lei.

„ASOCIAȚIUNEA pentru literatura română și cultura poporului român“.

Intemeiată la 1861.

PREȘEDINTE DE ONOARE:

M. S. Regele FERDINAND I.

Prezident activ:

Vasile Goldiș.

Vice-prezident I.:

Dr. Oct. Russu.

Vice-prezident II.:

Dr. Gh. Preda.

Comitetul central al „Asociațiunii“ numără 50 de fruntași din toate părțile societății românești.

E de datoria fiecărui bun Român să sprijinească „Asociațiunea“ abonând publicațiile ei și înscriindu-se de membru.

Taxele de membru sunt următoarele:

Membru fondator al Casei Naționale, odată pentru totdeauna	Lei 5000.—
Membru fondator al „Asociațiunii“, odată pentru totdeauna	„ 1000.—
Membru pe viață al „Asociațiunii“, odată pentru totdeauna	„ 500.—
Membru activ al „Asociațiunii“, anual	„ 50.—
Membru ajut. al „Asociațiunii“, anual	„ 10.—

PROIECT DE
CASĂ NAȚIONALĂ

ADH. V. SHIGELSCHI

BIBLIOTECA POPORALĂ A „ASOCIAȚIUNII“

Publicație periodică.

Anul XVII.

Nr. 149.

Iulie 1927.

Minunatele întâmplări ale lui

Niță Zdrenghea

la București, în America și aiurea.

DE

ALEX. LUPEANU-MELIN.

Editura „Asociațiunii“, Sibiu, Strada Șaguna 6.

Lupta cu taurii la București.

Se serie aici pățania când am fost noi, zece capete de oameni și părintele Duman, în diligație la București, cu leforma agrară, de era să ne omoare niște înfocași de tauri între boeri. Mărturia mea, a lui NIȚĂ ZDRENGHEA zis și VÂRTOP, consiliu comunal în Curmătură.

Domnu Milin dela Blaj, care face foile, a fost chieat mai în vară, la Preobrejăni, în sat la noi. Și s'a dat în povești cu popor' șezând pe copacii ai cojiși dela poarta primarelui. Cum ne cunoaștem noi demult, de când am slujit în gardă la Blaj, și s'o spulberat Săcuii la podu' Mihalțului, 'ice domnu Milin:

— Măi frate Zdrengheo, cum a fost pățania aia cu taurii la București, când cu diligația pintru leforma agrară? Că ne-o vint și nouă la gazetă un pic de răsunet ș'am urea să știm întâmplarea chiar pe pont.

— Cum să fie, domnule Milin, — zic — șoadă de tot. Ia' aci sânt și dumnealor, cumătru Șteflea, nenea Achim de su' biserică,

om bătrân pre cum îl vezi. Și Vâlcu, Toma Grosu, Zbidan, Vasile Tecărau, Hila, că sânt de față. Să spuie toți. Și să spuie și părintele Duman, când o da pe la Blaj, că acuma-i la un beteag, în capu' satului. Il grijește. Trage de moarte de-aseară.

— Mare șodenie cu taurii ăia, domnule Milin. Nu s'ar mai pomeni..! Credeam că ne potopim cu toți, nici știre să mai rămâie de oasele noastre. Te pui cu prilosteala de dobitoc înfocat? Munte să fii și te face plăcintă. Ba te găurește cu cornu', cum găurești dovleacu cu fureciu'. Nu i-o vint moartea din taur lui Pavel a Dumitroaii, mai acuma-s șapte ani? Șapte ori nouă, ce ziceți voi, a' noști? Nouă ori zece, că bătaia abia începuse. Și nu plecaseră încă la potop toate rândurile de oameni.

Pavel, Pavel a Dumitroaii, care ținea atunci tauru' satului, vine într'o Marți dela coasă, din Dâmbu oii, și sloboade tauru' ăl bătrân la adapătoare. Iasă Mișca boncăluind din poiată. Chiar atunci aduce amaru' în aretu' lui pe năclăita aia de Savetă a Podarului. Și când o vede boala de taur, ață cătră ea se îndreaptă.

Strigă Saveta cât o ia gura :

— Nu mă lăsa, nene Pavele ! Tulat, tulat... ! Pavel, creștin. Cum să nu saie ?

Ridică furca ai de fier cu patru colți și aține calea spurcatului. Țăla turbat rău, că nuș'ce drac are cu fomeile. Sloboade foc pe nări, când le vede.

Saveta se chitulă subt un gard. Și rămâne Pavel. Mișca scurmă pământul cu unghia, pleacă capul și sforăie amarnic. Pavel strigă cu coraje :

— Hu-o-o-o boală !

Da' nici n'apucă să facă vânt cu furca și Mișca îi și aiaptă cornu' ăi drept în foale. Matcă sfântă.. ! Pavel scapă furca și bălăbănește cu picioarele și cu mânilor în ater. Și fiara îl poartă așa, în corn, o cale lungă. Când îl scapă, Pavel nici nu mai răsufle. Ce să răsufle ? Unde mai răsufli în coarnele lui Mișca ?

— Și așa, domnule Milin, tauru-i pogână fiară, când are mânie la mațele lui.

— Acum treaba aia dela București a fost așa, cum s'o povestii. Că mă luai cu vorba, ș'am întins-o. Da' să vedeți cu Bucureștii.

Plecăm noi în diligație, zece creștini din comuna noastră, să scoatem dreptu' poporului cu leforma agrară. Că' conșilii ăia agricoli atâta ne tot învârtiseră și ne răsuciseră cu legea, fie-o focu', până ne-am zis noi anu' trecut:

— Mă a' noști, conșilii ne mănecă leforma. Și pământu', care ni-se cade nouă pintru patimile noastre din bătaie, chică în gura sașilor din Ghiberțea. Că ăia au pe diavolu la ei în pozunare, Ung osiile și agraru le cade lor. Hai și ne-om duce la București, să dăm ochi cu ăi domni. Și le-om spune durerea noastră, gură la gură. Suflete de români sânt și ei. Și nu se poate să ne apese pe noi, viță curată de roman, pintru niște fleoandări de sași.

— Bu-u-un! Ne alegem diligați, tot oamenii ăi mai de frunte și slujbași pe la comună. Cerem și pe părintele Duman între noi, ca om cu învățatură. Că, vedeți, înzădat, strigă unii împotriva nădrăgarilor, da' fără leac de negreață între sumane, noi ce plătim? Te vând și te cumpără toți foșlectării de pe la orașe.

Dine părintele Duman. Om de treabă, Doamne dă-i bine. Ne ferchezim noi și ne

înschimbăm, cum i-se șade românului la drum. Puculuim răgulat străișile și hai la trin. Până 'a București nu ne mai oprim.

... Sosim într'o Luni dimineată. Să fi tot fost cam pe vremea, când se așează plugărul pe brazdă, la gustarea ai dintâi. Am și zis:

— Gelezii mei or fi scos până în pontu' de-acum, halca de arătură din Răzoare. Numai de ț-ar sluji vremea, să mântuie și țelina cu trifoi dela Obârșă!

În București ne luăm noi după leveleandra părintelui și bociei, boc dincolo, pe la toate cântălăritile. L-am nimerit a doua zi, în conștințele Băului și pe al domnu' L. Ministru' al de-î peste ăgrar. Și-i tocăm noi toate câte le știm, ne toacă dumnealui. Când ne ia cu buna, când se înceruntă și ne probozește. Da' părintele Duman, așa bătrân cum e, nu se lasă. O întoarce și pe față și pe dos, arată hârtiile noastre, le învârte, le răsucește. Și-o scoate la căpătâi.

Eram leoaică de sudori, când am coborât dela ăgrar. Da' se chiamă c'am izbândit! 'lee părintele Duman;

— Iată, am scos drepturile poporului din Curmătură.

Nouă ni-se înfotaseră inimile ca niște pite, de părerea ai bună.

— Brava părinte, — zice Dâlcu. Așa diligație nu crește pe toate răzoarele! Acum la adalmaș a' noști, pătrântașu' ei de leformă!

Ne-am și încurecat într'o crișmuliță lângă părăul Dâmboviții. Urâtă apă. Da' era bună țuica la dughiana aia de lângă pod. Meșter grecu. Știa și cum să te cuprindă. Noi, ciocrecarii am hăsnăluit din străți. Părintele a poftit niște cârnăței, d'ăia tăvăliți pe jăratec. Grecu le zicea „mititei“. De mititei erau chiar mititei, să-i înghiți dintr'o îmbucătură. Da' spunea părintele, că au lunecuș bun. Și că grozav te taie setea după ei,..

Noi, diligații din popor, ne-am mulțămît cu slănina noastră, afumată la bobură, în pod. Lunecuș mai bun ca ea nu pot face toți crășmarii dela București!

Ne-am omenit noi așa, cu cinste și cu rânduială. Că 'icea părintele :

— Ar fi rușine să ne stricăm omenia după isprava cea bună dela ăgrar.

Și l-am ascultat pe popa Duman. C'am văzut noi, pe la cele ministerii, că popa

nostu'i om cu minte și cu socoteală. Așa preot să dea Dumnezeu pe toate răzoarele!

Dupăce se încheie adalmașu' 'ice iar părintele:

— Ce mai facem acuma, măi a' noști? Că-i de vreme încă. Și caru' ăl de foc nu pleacă, până colo când răsare gănușa.

— Ce să facem părinte? Intolnoacă sfinția ta ceva, că ne ești căpetentie. De culcat nu ne prea trage inima. Că ne-am greblat destul astă noapte cu ungiile peste dunga șalelor, la otelu ăla de pe Grivița, arză-i focu pureci domnești, să-i arză! Se lipesc de trupu' omului, ca sgaiba de câne.

— Ce pureci, măi Ștefleo, ce pureci? Zi-le și tu ploșnițe, mă, cum le zic creștinii de pe-aiici.

— Ploșnițe-neploșnițe, da's amarnice rău.

— Ia' tăcești, oameni de Dumnezeu, c'am găsit, — zice părintele Duman, resfirându-și barba cu degetele.

— Ce-ai găsit, părinte? Să am iertăciune, doar n'o pus-o pacostea ș'alcii? Ai găsit ploșnița 'n barbă? Ptiu, umfle-o smei...!

— Nici pomână, plătit fie întreg neamul meu de ele. Am găsit petrecania!

— Ă-ă-ă-ă?

— Ne ducem pe Lipscani și tunăm și noi la un cinematograf. Ne trece vremea domnește.

— Da' ce-o mai fi ș'aia părinte? Ciulamatograf? — ori cum i-ai zis?

— Ce ciulama, măi Achime? *Ci-ne-ma-to-graf*. Fain lucru. Să-l vedeți. Știu că aveți ce spune la borese, când ne-om întoarce acasă. Hai!

— Hai, părinte!

Batem șerparele, plătim adalmașu' și o luăm câținel pe Calea Victoriei în sus, către Lipscani.

Inserează. Se aprind opaițele alea mari pe uliți și luminează ca ziua.

— Ui', mă Vâlcule, s'o coborît luna din văzduh și s'o aninat de sfoară la București. Se uită și ea la boeri, cât sunt de mulți și de puțuluiți.

— Ba a mai venit și ai de pe lumea galbină, e'o fi și pe acolo lună. Ș'or fi chemat și alte cumetre de aiurea, că sunt multe aci la București... La toată casa una. Și stele mărunțele, la toate fereștile.

— Păzea...! mă Zdrengheo, că te ologește motobilu! îmi strigă cumătru Șteflea la o răscruce. Era și gata să-mi rămâie la București ciolanele, dacă nu săream din vreme la o parte...!

— Trăncăniți câte polojenii toate și vă puneți capu, — ne ceartă părintele. Nu mai căscați nici voi, ăi de colo, gura la toate obloanele, că se ia lumea după noi, ca după comédie. Hai mai cătănește!

Vorbind așa, mai facem un pic de cale pîntre domnet și sosim pe ulița Lipscanilor, până pe la lupoaica ai cu copiii sub foale. Iee c'ar fi frații cari au împlântat țarușu Romii, în țara Teleianului. Și spunea părintele Duman, că de pe-acolo ne-am fi izdănit și noi, nația lui Trăian.

Acolo, pe Lipscani, la o căsoaie d'alea cu contignății, ciorobor și lumină mare. Și îmbulzeală. Se înghesuia lumea ca la tăbac, în vremea războiului.

Mare lucru trebuie să fie aci, — gân'im noi.

— Țineți-vă de mîneca țundrii și tunați după mine, măi a' noști, — iced părintele.

— Ținem, ținem! Pune amăru' mă Vâl-cule, că tu ești mai trupeș, altfel nu răzbatem...!

Se îniaptă Vâlcu de vre-o trei ori și boerii dela București fac loc. Unii înjură și strigă „boanghine turbate“, dar se feresc de umăru' Vâlcului, ca de năpraznă.

Țincușe a scos părintele. Trei lei de că-ciulă. Cam pipărată petrecanie, nu-i vorbă. Da' trebuie să fie ceva de capu ei, că alt-mintrelea nu s'ar fi grămădit aci atâta spuză de om, să-și rupă coastele, îmbutușindu-se.

lată-ne și în lontru. O șură mare, lungă și lată, cât o livadă. Șura lu' Dancăș, bocotanu' dela noi, îi găoace pe lângă asta. Potopită șură...! Da' ce-i zic eu șură și ea-i balhaus. Aci însă nu dănțuește nime, cum fac domnii de pe la noi, când au ei baluri la oraș. În balhausu' ăsta domnii șed frumos pe scaune și se uită la un părete pe care-i întins, pe semne la uscare, un lepedeu pogan.

Când vedem noi așa ceva, ne sfărmăm și chitim ba una, ba alta, dar nu putem în-telege.

— Să știți mă, face Hila, că asta-i școală. Ori au vint ș'aci domnii noștri dela „Astria“ și țin vreo corefință d'alea cu învățători.

Nici așa n'am zgoghit-o rău. Că ne-om întoarce acasă cu vreo învățătură. Bun. Azi ne bate norocu'...

Popa Duman aude ce grăim și râde în barbă. Da' tace mulcom. Și nu i' treaba.

Ne așezăm și noi în rându' ăl dintâi, să fim mai aproape de ce s'o nimeri, ș'o fi. Da' erau cam sighinașe scaunele dela București, că n'avea-i loc destul să-ți așezi povara trupului. Sub Toma Grosu poceau lățile domnești, ca sub piatra morii.

Face părintele:

— Țin'te mai ușurel, măi Tomo, că ne pui la gloabă. Ce joc te lași ca o nămilă pe scândurica aia?

Toma se trage mai pe vine și stăm și așteptăm, răzămându-ne în bote. Că lățile boerești, slabă nădejde!

Un țulandrău d'ăia trece pe lângă noi, ne măsură lung și zice:

— Țaraholi ăștia au venit aci cu prăjinite, par'că ar vrea să se bată cu ungurii!

Vâlcu se încrunță și gata să-i ardă una cu măciuca lui ferecată. Il și pocnea, de nu-l potolita părintele cu ochiu'. Că-i hiretic rău Vâlcu. Odată îi sare țandăra...

Așteptăm noi ce așteptăm ș'o dată nu-ș'ce dracu are iletrica aia de pe la grinzi, că se stinge... Toate opaițele s'au stins! Se face întuneric beznă.

— Măi, comédie! — strigăm noi. Da' asta ce-o mai fi? Grijii de șerpare a' noști. C'ați auzit voi, că la orașele mari sunt d'ăia cari cotrobădesc pe la pungii...!

Păsăie părintele și 'ice să tăcem, că aici așa-i articușu', îi fiatru pe 'ntunerec.

Tăcem noi ș'auzim că sfârăie ceva în urma noastră, pe sus. Pare'ar fi un automobil nădușit.

— Multe drăcii mai sunt pe lumea asta, șopotește cumătru Șteflea. Da' mie tot nu mi-e îndemână cu petrecanie 'n besnă!

Niei nu găă bine vorba și se luminează păretele în fața noastră... Da' nu-i părete. li poartă. Poartă grea, ferecată, cum au curțile grofești.

— Da' ce naiba? Ui, mă, că se mișcă!
— Se deschide...

Se deschide cum se cade. Par'că se aud și țifinile croșnind.

— De unde-o răsărit aci poarta asta, măi oameni buni? Unde dracu-i păretele care-a fost în față?

Se bate poarta de uştori şi — Matcă Preceastă! — ce ştam a vedea?

Nişte spurcăciuni de tauri, cu cerbicile cât răzoarele, cu nările 'n pământ, ies din ocolu de colo şi se răped ca alungaţi de fulger. Sfărăie bolovanii sub copitele lor.

Şi vin ca bălaurii. Oblu cătră noi...!

— Săriţi. mă creştinilor, că ne toropese!

— Hu-o-o-o, boală nea!...

Simţim că pâraie laiţa şi auzim pe Văleu înjurând. Sărim toţi cu botele în mâni. Strigăm cu spaimă, cât ne ia gura. Se face vâlvoare. Domnii în urma noastră bat cu picioarele în podèle, pâsăie şi urlă. Capătu lumii...! O fi văzut şi ei sălbătăciunile.

Noi strângem amarnic botele. Şi-l auzim pe Dăleu răcnind şi vâjăind cu măciuca lui...

— Daţi mă, în ăla din frunte, că ăla-i mai coarneş. Hu-o-o-o!

— Arde-l tu pe ăl din stânga, Zdrengheo, răceneşte iarăş Văleu.

Mă reped şi eu, ne repezim cu toţii. Că boalele veneau ca trăznetu! Şi când ne ţineam mai bine se face lumină...! O tâşnire pe la ochi, de ne-am pierdut vederea. Dar tot ne nădăim curând şi ne uităm să vedem: ce-i?

... Tauri ca 'n palmă. Poniava tot acolo, în fața noastră, se uscă în pace, ca la 'nceput. Doar că are o gaură bună la colț, din măciuca lui Văleu...

În urma noastră un hohot de râs, ca la șezătoere. Da' Hilă, Toma Grosu și cumătru Șteflea, nu mai erau cu noi. Ei o zbughiseră la largu'...

— Măi drăcia dracului, da' asta ce fu?

— l-i-i-i!

— Aici ne-ai adus, părinte, la minajerie, să ne spintece taurii pe 'ntunerec?! Să ne rămâie fomeile văduve? Asta zău, nu fu bună, părinte! **Dumneata căpetenia noastră și fața bisericească...** Hai, la trin, mă a noști!

— Hai.

Ș'am ieșit.

Dine și părintele Duman, ne ia cu buna. Și ne spune, că acolo nu-i minajerie. Nu-i aievea ce se arată, numa' năzăreală. Că ies niște chipuri din mașină și le mișcă iletrica. Ce se vede, se întâmplă departe. Acolo era *Lupta cu taurii în Spania*. Țară depărtată. Nouă țări și nouă mări până acolo. N'aveați de ce vă teme.

— O fi cum spui, părinte. Da' tauru-i fuiușă lighioană.

În urmă ne-am dumirit. Ş'acum ştim şi noi, ce-i aia *ciulamatograf*. Da' atunci am tras o spaimă d'alea muereşti. Aşa-i omu' când nu ştie.

— Fie, că leforma agrară am scos-o!

Niţă Zdrenghea în America.

Serisoare din Clivland.

Să chice în mâna lu' domnu Milin care face foile la Blaj.

Mă închin de sănătate, domnule Milin, pe care asemenea ți-o poftesc şi dumnitale şi la părintele lului, care scrie grăunţele în foale. Şi iată, să ştii mai departe, că eu, Niţă Zdrenghea zis şi Vârtop, fost conşiliu comunal în Curmătură, de şase luni de zile mânc pita lui Vâlsu care-o făcut păcile. Că mă tot ceterase hai muere şi zicea:

— Toţi necăliţii se duc peste apă şi vin cu lăzile tecăruite de dolari, numai tu Dârtoape, gojeşti aici lângă crătînţa mea şi suflă în păsat, ca motanu popii în postu Crăciunului. Iar noi întindem din grumazi şi ne

spetim în hai sărăcie de lot dela leforma agrară! Uite la Raveca lui Făcu, ce mătă-suri întinde pe ea de când i-s'o întors bărbatu de peste oceănuri, și cum se fâțăie la mers, mai dihai decât doamnele alea mari dela oraș. Se și poate fâțăi, că-și berluiește lecăru tot cu dolari. Ș'apoi Făcu...! Nu-l vezi ce mundir are, tot din ierhă de vulpe, de nu-l taie nici pripectu. Bate palma cu toți domnii, că mai în vară și ministru ăl mare dela București i-o stat cu motofârțu la poartă și: „domnule Făculescu ce mai faci? Domnule Făculescu încoace, domnule Făculescu pe dincolo. Auzi drace, Făculescu...! Și numele 'i l-o lungit de când are bani' la coașă în Blaj. Numai tu Vârtoape, tot vârtop ai rămas. Unde s'o alege și din tine un Dârtopescu, pescuite-ar boala să te pescuiască, nățăfleată ce ești!

Și iarăș:

— Ptiu, nu te-aș mai fi cunoscut, să întind cu tine la năcaz, ca mârșoaga lui Brimăl la căruță. Batăr de te-ai fi ales și tu în România asta mare vre-un ceferu, ori vreo cânăliște ceva, ca toți oamenii cu glagorie. Tu tot cântecu ăla:

Ține-mă neică de poală

Și te sgâie 'n fund la oală!

— Să te curăți la America, da' dup' oaltă, că de nu te opăriu ca pe un cloșan, zău în cruce!

Așa boreasa mea, multă vreme. N'am avut zi bună de doi ani de zile. Când m'am îngreșat de atâta lolot, ți-am tăvălit-o eu de vre-o câteva ori prin haf casă, ce-a fost modru. Ba i-am mai și smuls niște motoaște de cânepa dracului din creștet, da' unde s'o scoți la căpătâi cu înprilostita?

Când a văzut că n'o scoate la mal cu rugămintea și cu batjocura, s'a pus pe urlete și pe plâns, de i-s'or făcut ochii ca cepele de mari.

— Dai de mine și de mine, să te duci la America bărbate, că de nu aici te iert și mă duc în lume, ori mă dau cu capu la vale în bolboana dela moara lui Hanț. Iar tu rămâi să hărănești aste ploduri mărunte.

— Vai săracii copilașii mamei, cum rămân ei părăsiți și pustii! Plângi și tu, lliuță, plângeți toți, doar' s'o înmuia inima păgânului ăștia, care-și omoară copiii și nevasta cu foamea.

— Hî-hî-hî, hî-hî-hî...!

Casa mea era ca la prohod. Tot un bocet ș'o tânguire. Urlau jivinele sărăciei, de credeai că se scufundă pământu, nu alta.

Dela o vreme m'am luat de-un gând. Am făcut pe dracu 'n patru, mi-am tuns mustățile, am îmbrăcat țoale nemțești și mi-am scos pașaport la țara Franțogului, iar de-acolo m'am furișat cumva peste apă, cu mult chin și cu mult vai. Da' încai am avut și ortac la năcaz pe Dâlcu dela noi, ăl cu care ne-am bătut cu taurii la București. Am întins-o vre-o două săptămâni într'un vapor, de credeam că ajungem la America fără borhane în foale.

— Uf, ș'acuma mi-se pune la măru lui Adam, când mă gândesc la betesugu ăla de mare! Brrr! Nu știam eu cu ce se hărănesc atâția pești câți ascund oceănele...

Ce-a mai fost pe la granița Americanului și la blăstămata aia de *Elisandă*¹⁾ cu controalele, mai că am și uitat. La Newior, când am văzut atâta haram de palute cari razimă norii cu țepușele, vâlvoarea și ceața de-acolo, a început să-mi elocote capul ca oala de

¹⁾ Ostrovul, insula Elis Island, lângă țarmurul Statelor Unite.

varză la foc și mi-am pierdut par'că și gratul și mîntea. Eram ca o găină beată pe care o întorc muierile cu capu la vale și o duc la târg, de labe. Mă uitam și nu vedeam. Umblam și nu știam unde mă duc.

Tot așa și patria mea, Dăleu. El pășta ca lunaticii pe lângă mine și mă ținea tot de coada leberneului.

— Dăi tu înainte, Dârtoape, — 'ice — că tu ai fost conșiliu și ești mai umblat în lume. Tu te-ai parolit cu toți nădrăgarii și dipotaștii.

Dar în stația vapoarelor din Newior ne-a cunoscut de pe libăruș un aghenț și ne-a luat el în seamă. Iar până la Cliviland tot de căputul lui ne-am ținut, până ne-o coborît de pe *ștricar*²⁾ la *bortul*³⁾ lui Piperea, unde avem adriasă.

— Mămulică dragă, când am auzit iarăși răsunet de grai românesc, credeam că am înviat din morți! Hei săracă vorbă românească, nu-i ca ea grai pe lume și pe pământ. O înțeleg și copiii pe la noi! Ba și docitoacele, că de zici: hăis Măndreană,

1) Tramvai.

2) Cortel, locuință muncitorească.

vaca hecnește; cea Mândreană, Mândreana ceiește! Numai Americanu-i bătut la cap și nu pricepe o boabă românește. Păcat de învățătura lui ai mare!

Ne-am îmbrățișat noi la bort cu patritele noastre și ne-am spus poveștile din *Olcontrea*¹⁾. Iar a doua zi ne seulăm cu noaptea 'n cap, ca acasă, și ne-am dus la *paip*²⁾ să ne spălăm. Am și avut ce spăla, că aicea-i o fumărie ș'o ceață de ți-se pune pe obraz ca fachiolul morților. Apoi 'ice borderul Piperea:

— Măi a' noști, acum uite aici *bogotul* cu merinde, duceți-vă și voi la *moară*³⁾ și tunați în *șap*⁴⁾, că altfel vă pot muri acasă muierile de dorul dolarilor. Stați la vre-o poartă unde huruie mașinile și așteptați să vă scrie și pe voi *bigbasii*⁵⁾ la treabă. Da' să nu umblați *bunțări*⁶⁾ prin oraș, că dați de dracu cu *polismenii*⁷⁾.

1) Țara de peste apă, patria veche.

2) Țeava de fântână.

3) Fabrică.

4) Lueru.

5) Supraveghetorii din fabrici.

6) Fără treabă, vagabonzi.

7) Polițiști, sergenți de stradă.

Zic eu :

— Mulțam duminică de învățătură. Hai Vâlcele, să culegem și noi dolari pe la vre-o moară d'ale de fier de pe aici, să ne îmbrăcăm și noi femeile în mățasuri când ne-om întoarce acasă, ca Făcu.

— Ha, — 'ice Vălcu cu bogotul în mână.

Da' Vălcu, scurt și gros cum 'i făptura lui în țoalele americane, era ca domnu Noaghia, aghiuntul notărașului dela noi. Călca de sus și rar, ca un fișpan din vremea lui Tisea Piștea. Păcat că-i urlau într'una nădragii, să iertați, de era tot cu mâna pe sub șolduri.

— Pe tine te pun deauna bas, măi Vâlcele, așa pășești de fanțoș, zic eu.

— Acum să mă vadă Titiana mea știu că nu ș'ar mai întoarce capul după negrețe când scapă la oraș!

Și tot așa cu voie bună și cu capul buiguit de dorul dolarilor ne oprim la cea dintâi fabrică pe care o întâlnim în cale. Chiar atunci s'au fost deschis porțile și curgeau *lebarii*¹⁾ din toate părțile ca mămaruțele, să nu mai aibă capăt. Or fi fost atâția, câți oameni s'adună la un târg de țară pe la noi.

1) Lucrători.

Au tunat toți în curtea morii, dar au mai și rămas afară, ca noi. La urmă vine un bigbas d'ăia cu mustațele rase și alege din grămadă. Ne îmbulzim și noi cu Dâlcu înainte, da' pe semne nu l-am plăcut și ne-a împins înapoi.

Porțile s'au închis și ne-am trezit singuri cu Vâlcu, răzimați de pălanul morii.

— Acum noi ce facem Vâlcule? zice eu.

— Ce să facem? — răspunde Vâlcu, scărpinându-se după ureche e' o mână și cu cotul celeialalte proțâpindu-și cioarecii ai americani. — Eu dau cu socoteala să ne tragem undeva mai la lărgământ, sub o tufă ceva, la umbră, și să mâncăm din ăst bogot. Alta n'ai ce face.

— Bine 'ice Dâlcu, — gândesc eu și am ieșit la marginea orașului, la largu. Acolo cât vezi cu ochii câmpie întinsă și hodăi, da' americanii le zic *farme*.

Am dat de niște tufe la o margine de apă și ne-am lungit jos, lângă ceaunul americanesc. Cât numeri zece l-am golit și ne-am lins buzele la urmă. Patru funți de carne și mai bine, l-am suflat la o mâncare! În America se mâncă mult și noi am început-o cu nădejde.

Pufăie Vălcu de sătul și 'ice :

— Acum o crișmulică de s'ar găsi pe aproape, c'un pic de udătură, că de nu ni se apleacă de atâta unsură.

— De crișmă te-at șters pe buze Vălcule, — zic eu. Tu nu știi că America-i țara uscăciunii? Inglezii nu beau decât apă dulce și zamă de prune.

— Să-i fi lăpădat mumănilor lor când s'au născut, — se amărește ortacu. Apă dulce beie mulerile, că doar nu suntem porumbi, nici bolunzi, Ptiu, fostu-p'ar fi trăznit Dumnezeu americani, să vă trăznească! Țară-i asta ?

Zicând așa Vălcu s'a întins pe foale lângă baltă și a prins a bea la apă chioară, de-i corăiau mațele. Am tras și eu trei șlucuri, ca și frate-meu Vălcule.

— Pintru apă de baltă clocită nu s'o plătit să luăm lumea 'n cap, țară Vârtoape! — 'ice Vălcule. Atâta seamă de bunătate putem găsi și la butura din capu satului dela noi!.. Ptiu! — stuche Vălcule amărit.

I-am dat dreptate și tare ne-am mai oghidit amândoi. Dorul de Olcontrea noastră ne-a săgetat întâiașdată, până 'n fundu ră-

runchilor. De jalea cea multă ne-am întins la soare, să înecăm aleanu'n somn. Când ne-au năpădit muștele, am luat-o frumușel către casă.

A doua zi am cercat la altă moară. Dar nici acolo n'am avut noroc. Și tot așa am pățit-o vre-o șapte zile dearându. Mâncare nu ne mai tignea la balta din marginea Clivilandului. Nu mai aveam nici un *coadă*¹⁾ în buzunare. Și zic :

— Ne-am dus dracului, mă Vâlcule. Ca mâne nici bogot nu mai căpătăm. Bortereu s'a luat de-un gând și ne dă pe ușă afară. Hai să căpătăm ceva de lucru din fundu pământului, că altminterea perim de foame. Și ne rămân ciolanele aici, în țara lui Dâlsu, fostul-ar fi tunat Ilie, când i-am auzit mai întâi de nume!

Vâlcu era cătrănit rău. Nu mai umbla cu burta scoasă printre angliuși, ei se sgu-lise ca un mât plouat. Stuehea într'una și înjura.

— Morții tăi Americă și pe cine te-o implântat în fundu lumii! Cine m'o adus pe

¹⁾ Ban de 25 de cenți.

mine aici, între păgânii ăștia? Pppptul — făcea Vălcu și de cinci coți îi sbura taleru printre dinți.

— Ne-am infundat mânil în buzunări și am luat-o la oraș, pe noroc.

— Ce-o da bâta. Ori găsim de lucru, ori ne punem grumazii la ștricar.

Și mergem noi cale de vre-o trei ceasuri pîntre palute și prin cel iad de oraș, doar ne-o întreba cineva de sănătate. Da' nu ne întreba nime. Că americanii-s oameni tăcuți. Par'că le tot ploauă și le ninge. Și nu merg pe cale ca oamenii, ei aleargă ca niște fulgerași.

Colea pe la zece nimerim noi la o căsoaie d'alea care începe pe pământ și dă să spargă ceriu' cu coperișu. Turnu ăl săsesc din Sighii îi furnică pe lângă cartaboșii de țiment din Cliviland. Să te miri, cum rabdă Dumnezeu drăguțu pe lângă olaturile Sfinției Sale așa pari cumplii? Nu trec zece ani și hapsinii de americani sparg țările raiului cu palutele lor. Așa obraz au.

Căscăm noi gura pela rădăcina acelei palute cumplite și ne uităm că nu-i încă chiar isprăvită. În jur sute de lebări, care

la zidărie, care la fier, care la var. Hai și noi în Iontru.

Ne chică înainte un bas și ne măsură cu ochii.

— Hallo Jian! — 'tee.

— Șap, șap! — răspundem noi.

— Șap lian? — întreabă.

— Șap Mistăr, șap! — ne îmbiem noi.

Șap să ne dai cu caru.

— Orait!

— Taci că-i treabă, mă Vâlcule. Auzi că zice raita. Asta înseamnă că ne dă de lucru. Și unгурii dela noi zic raita, când s'apucă de ceva treabă.

— Dacă-i raita, raita să fie. Că pintru raita am trecut noi apele, — stuche Vâlcule cu bucurie.

Americanu ne împinge pe spate și ne duce într'un țimăr și ne-araia niște spoitoare, cum au pela noi muierele când văruie casa. la unu de coadă și face pe părete formă de spoire.

— Orait Jian? — întreabă.

— Ce zici Vâlcule, ne băgăm la meselit?

— Ne băgăm și la ros cuie, numai să ne știm și noi cu vre-un rost în înfocata

asta de Americă. Meselitu-i treabă ușoară și faină. Faci cu mâna: ciupai-ciupai pe părete și cânți. Să le trag eu nește doine de pe Secaș, de să moară de dor toți angliușii, aprașteu lor de păgâni! Ptiu...!

— Rait, rait, dă-ne var și un părete ș'apoi las pe noi. Ți-l puțuluim de nici grofoaia dela Idrifaia n'are mai mândru!

Angliușu se duce după var, iar noi gata să ne pupăm de bucurie cu Văleu.

— Ne-o ieșit zodia ai bună în cale, ortace. De-acum prindem și noi dolaru de coadă. Peste-o lună par'că văd pe Titiana mea cum se duce la cassiru din Blaj, să-i numere în palmă miile dela America. De-acum sănătoși să fim, Dârtoape, și să ne slujiască mânil. La contignăștile astea, câtu-i până la pragu cerului, avem ce spoi cinci ani.

Până ne facem noi socoteala așa, vine angliușu cu două găleți de muruială și ni-le pune în mână.

— Com Jian!

Ne ducem după el și ne așază pe-o scândură întinsă pe pământ și legată de funti, cari spânzură de undeva de sus. Apoi ne arată să ne ținem bine și el fuge la tilifon,

— Hm, gândesc, ăștia ne suie deadreptu la contignății, să văruim acolo. Am mai fost noi și pe stogu popii și n'am amefit. Orail!

Funțile tremură și noi plecăm cu scândura noastră la deal, câtinel — câtinel.

— Fain lucru. Țsta-i treabă odată! Ai și soare și aer, și vezi departe. Nu te înădușă fumu; nu te arde focu. Fuge norocu după noi, Vâleule.

Vâlcu se ține fudul de funie și îl apucă cântafu. Iși curăță glasul și începe. Ice că :

Hăi, foaie verde ș'o alună,
America-i țară bună,
Stau dolarii ca n' fântână,
Cine-i harnic îi adună, măi!

li adună la șerpar
Și se face nădrăgar,
Nădrăgar american
Bagă mâna, seoate-un ban!

Pân' eram la mine-acasă
Hi la sapă, hi la coasă,
Hi la plug, hi la ogor,
Nici țigheală și nici spor.

Dar aici peste ocean
'Te faci om și domn mintean.
Hașcai-fleașcai pe părete,
Curg dolarii pe 'ndelete, măi!

Avea fulgeratú' de Vâlcu o vote bună, de-i venea să facă ponturi. Da' americanu dracului tot învârtea pe undeva din şuruburi şi noi tot la deal pe lângă părete. Am trecut şi de configuraţia a treia şi podeaua noastră hălăduia într'una.

— Unde mama focului ne mai suie bolunzii ăştia? — zic.

— Las' să ne suie, că am poftă să dau parolă cu Sân-Petru, răspunde Vâlcu. Şi iar începe să cânte. Da' mă ţineam bine de funie şi simţeam că prind a-mi tremura nădrăguţii.

Vâlcu, că el trage o chiuitură să s'audă până 'n Olcontrea.

— Ba tu să te dai dracului, mă împelitatule! Nu vezi că ăştia ne tot suie? Uite, că ne dau' păsările ghineţel...

Atunci îmi arune ochii 'n jos şi gata să-mi pierd firea de ce văzui.

Dela puntea noastră până la pământ, cât din capu satului dela noi până 'n ficuiu Măgurii. O poştă în lege. Casele se vedeau numai ca muşunoaietele, iar oamenii ca neşte picăţele. Nici fumu din coşurile fabricilor n'ajungeau până la noi. 'Om fi trecut şi de

contignația a treizecea. Și scândura noastră tot nu se mai oprea.

— Mă, Dâlcule, zic, asta nu-i glumă ce se întâmplă cu noi. Ia uită-te tu în sus, de vezi mai sânt contignății? Că ăștia ne suie să văruim parcanu ceriului, o' ce comèdie!

Da' Dâlcu nu mai cânta. Oblicise și el e'un ochiu la vale ș'acum ținea funia 'n brațe și era galbin ca filimina.

— Valeu, săracii de noi și de noi! De ne scăpăm de aici, praf s'alege de cioantele noastre!...

— Țin'-te bine Vâlcule, zic, că de s'apleacă puntea ne-am dus dracului pomană. În năframuță ne culeg americanii de pe jos!

— Daleu, maică, valeu! Strigă tu Vârtoape la angliuș, să nu ne mai suie, că pleznește firea 'n noi, — se roagă Vâlcu.

— Ba strigă tu, că tu ai fost măciucaș la sat în Olcontrea, — răspund.

În sfârșit s'a oprit puntea americanului, aproape de coperiș. Acolo aveam noi să facem slujbă. Trebuia să punem mâna pe spoitoare și să ne dăm la văruiț. Eram spânzurați doi oameni pe-o sfarghie de scândură, cât o loitră de car, mai aproape de ceriu

decât de pământ. Sus văzduh, jos văzduh. Gol fără margini, de-ți venea să urli de spaimă. Când seăpai un colț de ochiu la vale, te tăiau ameteți. Fumegau fabricile jos, ca focurile copiilor toamna, când coc barabule prin livezi. Unde te poți mișca să înmoi spoitoru în găleată?

Arunc ochii spre Vâlcu. El se lungise pe foale și strângea scândura 'n brațe și gema.

— Au, mamă dragă, au! Ține-mă Vârtoape că chic... Maică Preceastă, nu mă lăsa! Și a început a zice la ocinașe.

Eu încă, ce puteam să fac? M'am sgârțit cum am putut, ca un bourel, și m'am întins și eu ciobănește pe burtă. Se clătina puntea cu noi, ca bătută de vânt.

— Tulai Vârtoape, ne ducem! Eu cad, nu mă lăsa. Tulai, tu-u-u-lai...!

Urla ortacu în doaga morții. Și nici eu cât sunt de curajos, nu eram departe. Simțeam amăreală pe la lingurea, ca atunci când am hărănit peștii pe ocean. Pe Vâlcu tare mă tem că l'au apucat alte alea, să iertați. Simțeam ceva duhoare pe la nas, nu s'ar mai pomeni...!

— Închide ochii și faci, — i-am zis. Și i-am închis și eu. Și am stat așa vreme ca de un ceas, de ne udau norii și ne cârăiau cioarăle pe la urechi.

Intr'un târziu aud pe Dâlcu bolborosind și scuipând.

— Ce facem noi acum, măi ortace? — 'ice Vâlcu.

— Ce facem? — întreb și eu.

— Ar trebui să strigăm la angliuș, să ne dea calea la vale și să-și spoiască casa el, cu neamurile lui.

— Să strigăm, zic.

Incepe Dâlcu una ciobănească dela noi din Curmătură :

— U-u-ui mă, angliușule, mă! Dă-i drumu la funie, mă. Că noi punem șapu jos, măi!

— N'aude angliușu, durmire-ar dus cu tot neamu lui.

Se mai răpede odată Dâlcu. Și mai de multe ori. Iși dase gura la buza scândurii și urla la vale, de-ar fi putut scula din groapă un țintirim de morți.

— U-i-u-u-u! Mă angliușule, mă Mistăr, mă! Sloboade funiile, mă-ă-ă!

Dar dela angliuș nici un semn. Mai strig și eu, mai hățesc de celea funti. Nimic.

— Aci ne mîncă corbii, Vâlcule! De coborît pace bună.

Vâlcu începe a stuchi vârtos la vale.

— Stai că-l trezesc eu, zice, de o fi în somnu morții. Și dăi la talere în jos, de cădeau ca ploaia în luna lui Cuptor. Ptiu și ptiu! — nu știu de unde dracu le mai scotea.

Atunci îmi vine și mie un gând. Pui mâna pe găleata cu var, o aplec pe o dungă și dăi la zamă sură în văzduh, pe lângă părete la vale. Ciurua ca din hîrdăul varmeghiei.

— A' dracului să fie angliușu, de nu ne-o coborî acum!

Se dă și Vâlcu la găleata lui și ciur-ciur, de credeai că s'au deschis zăgazurile ceriului ca 'n vremea lui Noie și plouă spotală americană.

— Na agliușule, apă dulce! — 'ice Vâlcu.

Și dăi și dăi, până ne-am golit gălețile.

Nici n'am mai stat mult acolo în văzduh. S'au elătinat funtile și am pornit încetișor la vale.

De pe la contignația a treia în jos, am văzut mare ciorobor lângă paluta angliușului. O grămadă de domni și de doamne lărmăluiau și dau din mâni ca nebuni, cu hainele numai var și spoială. Pe semne ăia se primblau pe *ștrif**) pe lângă palută, când îi dădeam noi semne la angliuș, că ne mulțămim de slujbă.

— Aicea-i bai, Vâlcule! — zic. Să ne păzim nădragii, că de nu, ne alegem purecați.

Ni i-am și păzit. Când am fost la un stânjin dela pământ, fâștie de sus, Vâlcu pe o parte și eu pe alta, ș'apoi tunde-o copile! Sfârâia pământu în urma noastră. Până s'au trezit angliușii de cap, noi am fost în al nouălea befire, learcă de apă, dar cu nădragii sănătoși!...

Dre-o două zile am stat apoi pe unde am putut, da' de belea ne-am mântuit. De atunci încunjurăm cartaboșii ăia de țiment cari sgârie norii, cale de o poștă, să nu dăm cumva de cel cu spoitoarele.

Nu l-am uitat și poate că nici el.

*

Așa ne-am început noi viața în țara lui Vâlsu.

*) Cale, stradă.

Iar de atunei multe am mai pățit ș'am
pățimit, încât n'ar închepe`nici în trei cărin-
dare. Am apucat la fabrici, la *chiblocuri*¹⁾,
am lucrat și la *rote*²⁾ cu *negăli*³⁾ și la tăiat
cozi de boi, la un *bucer*⁴⁾ mare.

Facem dolari nu-i vorbă, da'i grea viața
ș'aici și înfocată. Văleu nu mai are burtă
și-i subțire ca un honț din Șoroștin. Când îl
taie dorul de țară își proptește barba'n
palmă și cântă de-ți tună la inimă. Iee-că:

Moara umblă, vâjăiește
Și mult fier îmi grămădește.
Fierul iasă înroșit
Eu îl bat tot năcăjit!...
Ș' așa caută să fiu:
Tot *horiap*⁵⁾ să merg, să viu!
Că de-o las încetinel
Strigă basul: *godăchel*⁶⁾!

Dacă ceasurile trec
Îmi iau bogotul și plec,
Viu la bord ca să mănânc
Merg în țimăr să mă eule,
Mă gândesc la țara mea,
La Olcontrea depărtată,
La nevasta supărată!

1) Vagoane. 2) cale ferată. 3) negri. 4) măcelar.
5) iute. 6) du-te la iad!

Bucur din Merghindeal.

— Povestire din bătrâni, auzită dela moșu. —

În tinerețele mele am colindat multe sate, nepoate. Pân' a nu mă sfinți popă am fost o seamă de ani *ludimagistru* ori dascăl de copii, cum spuneți voi astăzi. Imi câștigasem la Blaj un petec de diplomă, cât palma, încă înainte de Preasfințitul Șuluțiu, fie-i veșnică pomenirea, și mă toceam cu oamenii prin sate, să le învăț copiii la buchi și la socoteli, pe degetele dela o mână. Aveam drept carte o vârguță de alun și în loc de plivase, cărbuni din vatră.

Umblând așa, cu vârguța subsuoară și cu mânilor cănite de cărbune, un an ici, altul colo, să torn glagorie în capetele copiilor, m'am trezit și într'un sătucean din părțile Agnitei, zis Mighindoala ori *Merghindeal*, nici nu mai țiu minte. O fi fost chiar pe la Agnita, ori aiurea, mai știe-l binele și sănătatea, că-i mult, tare mult de atunci, nepoate! He, he, uite la barba mea! S'o anini fuior în furcă și să toarcă o șezătoare întreagă dintr'ânsa...

Ș'acolo undeva printre săsime, am cunoscut eu pe Bucur Cătana.

Om mărunț, nepoate, că abia-i răsăria căciula de-asupra ceglăului când mâna vitele cu carul, dar închielmat în spete și îndesat, ca un trunchiu de copac. Avea zece fire de mustață sub nasul mic ș'o gură tăiată tot pe drăcovenii.

Când l-am cunoscut eu era bătrân și nins, de-i cădeau pletele albe pe umeri ca fulgii de zăpadă pe dealuri. Dar nu se da nici din gură, nici din mâni. Era încă tot aspru la lucru și aprig ca un junșan. Dar când își umezia tuleele de sub nări cu câte-o ulcicuță de beutură, un sat întreg ținea de povești și de porlojenii.

Tineretul îl cam lua peste picior și nu-i credea poveștile, însă bătrânii îl țineau în mare cinste și-l apărau. Dar nu prea era lipsă, că Moș Bucur Cătana era popă și de țângăi.

— Tacă-vă fleurile, măi, broscuilor! Ce știți voi? Să mâncați știți și să vă bociti ca niște babe când pun pandurii laba pe voi să vă ducă la prefont și la pușcă. Cu că-

tane bătrâne vă prindeți voi mintea? Vai de ciolanele voastre, mări, ogârșiiilor! Cătănie-i asta, ce faceți voi astăzi! Vă învârtiți câțiva ani pe la Sighii, ori pe la Bălgărad și, auleo mămucă, că ne-am spetit! Pieriți din ochii mei, aschii păcătoase ce sunteți!

Tineretului atâta-i trebuia și tăcea. Că știau ei, țângăii naibii, că dacă se turbura Moș Bucur, au să urmeze povestiri de demult, din cătănia cea mare și grea, când ostășia ținea câte treizeci și patruzeci de ani, cât te îngăduiau curelele și sănătatea. Românașii noștri erau prinși, săracii, cu funia și-i ducea neamșu în mândir până la capătul uscatului, pe la apele celea mari ce ocolesc lumea.

Și Bucur bătrânu astfel de cătănie făcuse.

L-au fost luat nemții pe vremurile când se auzia de împăratul ăla franțuz de-i zicea Napolion, și l-au ținut până către vrăjbele noastre din Ardeal. Când s'a întors Bucur Cătana dela răsboaie, mai să nu-l cunoască nime prin comună. A trebuit popa Mafteiu să-i dea de nume și de polecră prin proto-coale alea bătrâne, ca să-l primească la casa lor niște nepoți de frate.

Da să zică Bucur Cătană din Merghindeal avea cuvânt să fie fălos de cătănia lui.

Când vorbia de pătimirile și de pățaniile sale, Moș Bucur creștea cu trei schioape. Mustățele i-se înțepoșau și mai tare ca de obicei și ochii îi ardeau în pară, ca vâlvătaia de uscături. Iși lua căciula din cap și ofta adânc, apoi nu s'ar mai fi găsit țângăi în șapte sate, cari să-i zimbească în față, ori să-i curme cuvântul.

Avea moș Bucur Cătana mai ales o poveste frumoasă cu împăratul dela Beci, pe care o spunea cu mare plăcere pe la nunți și pe la petreceri, unde curgea vinul gârlă și apuca moșneagul la veselie. Cu asemenea prilejuri fruntea lui Moș Bucur se descrețea și gura tăiată pe drăcovenii era în voia ei, ca 'n tinerețele de demult și de nimeni altul cunoscute. Clipea șiret din gene și începea:

— Ian privește încoace, tinereță! Măi țângăilor cu inimi de broască, vedeti voi palma asta, mă? Asta a dat parolă cu ghinărarii și împărații, mă! Și s'a bătut la Vătârlauă*), mă, unde s'au răsboit toate armadiile lumii, mă!

*) Waterloo.

— Unu-i Bucur din Merghindeal în țara Ardealului, mă!

— Auzit-ați voi, mă, de Franț-împărat, de bătrânu, care s'o bătut cu Napolion, cu sfranțogu? De unde să auziți voi corobețe de ieri de alaltăieri! Eu l-am apucat, mă, și l-am slujit cu credință treizeci și opt de ani în capăt! Când mi-oi cotrobăi eu odată lăduța mea bătrână și s'o găsi om să cunoască slova nemțească, i-oi arăta eu obșitu, să mărturisească el de cătănia mea. Că eu am, mă, hârtii întărite și penzie după slujba făcută. Voi ce gândiți de mine, mă? Că sânt racamete ca voi, cari cereți ploaie când auziți de patrântaș și de pușcă?

— la mai umple odată, cumetre, găoacea asta, să-mi umezese gârlanu și să le povestesc eu întâmplarea mea cu Franț-împărat, de care să se mire nouă ierașuri. Așa! Ă-ă ă-i, acum să stați habtae, mă, și să ascultați ca la „țumgebet“, că de nu flacfluctăr vă fac...!

— Când am cătănit eu, măi feciori, era lumea învrăjbită rău. Că se ridicase fulgeratul ăla de sfranțog, Napolion Bunăparte, și buntuzuise toată Iropa. Tremurau împă-

rații și craii de groaza lui, ca de al Necurat. li bătea Bunăparte, de-i zno pia. Că avea niște granatiri de le mersese numele până la capătul pământului.

Și au mâncat împărații la bătăi, de-i luau nevoile.

Și nu-i mersese mai bine nici lui Franț-împărat al nostru, fie-i țărâna ușoară. Mâncase și el la găluște, cât îl ținuse pielea. Mâncase și angliușu, și toți.

Dar, dela o vreme, s'a întors roata norocului. Pe Napolion l-au tot încolțit și dintr'o parte și dintr'alta, până l-au mânat la Vătârlauă. Și acolo l-au rupt, cum a rupt Anghel mâja de oiștea carului!

La Vătârlauă și eu am fost de față, mă, unde s'au încâleit toate oștile pământului. Și angliuși și bureuși și ostreci și români de ai noștri. dela Ardeal, cu Franț-împărat.

Și când a fost să se înceapă bătăia, de s'or pus armadiile în gledă, iaca se suie Franț-împărat pe-un bolovan mare de piatră și strigă peste oștiri :

— U-u-u-i, mă Bucur din Merghindeal, mă! Tu aicea ești, mă-ă-ă!

— Aiei, aiei, 'Nălțate Impărate, meldtge horzam! Aiei!

— Aiei Bucur din Merghindeal?

— Aiei!

— Atunci porniți bătaia, ghinărari!

Și s'a pornit bătaia. De asta ce să vă mai spun? Fum și lolot, nechez de cai, bufnet de tunuri, vai și vai! Bătaie ca bătaia, da' mai cumplită!

Veniau granatirii Sfranțogului ca puvoatele de munte. Luceau săbiile ca fulgerele. Urlau ostașii ca lupii când dau la stână. Se rostogolia un val și se potignia. Alte zece îi luau locul. Prăpădul pământului!

Veniau ei cât frunză și iarbă, dar nici noi nu ne dam. Se întunecase soarele de fum și de prăvăria copitelor. Nu vedeam la doi pași. Ci simțiam pizmașul, îi auziam șuerul răsuflării și văjăitul armelor. Inchi-deam ochii și pocniam. Tot în plin și tot la cap. Inotam prin sânge până la genunchi. Dar de „rătălit“ nici poveste...

Și când a fost spre seară Napolion Bunăparte era pus jos. Gata mămăliga lui.

Se face tăcere și liniște ca într'o biserică dărămată. Doar gemetele răniților mai

răsunau din când în când, ca țipetele de cucuveae în nopți floroase.

Strigă atunci iar Franț-împărat peste oști :

— Să se numere ficiorii cari au scăpat, companiile și reghimentele !

Și s'au numărat.

Da împăratu' de pe bolovanu lui, iarăș :

— Ui, mă Bucur din Merghindeal, da' tu scăpat-ai mă ?

Eu mă spălasem chiar atunci de scrum și de sânge. Și sar și răspund :

— Scăpat meldige horzam, scăpat ! M'am ticăzuit un pic de sudori și-s aci ! Cluj

Franț-împăratu' coboară atunci de pe bolovan și vine ață la mine. Intinde mâna lui împărătească, batem palma și zice :

— Imi pare bine, frate Bucure, și ughian mulțam că m'ai ajutat să-l punem jos pe fulgeratu' ăsta. Bunăparte-i a nost acum. Tu să te duci acasă în țara ta și când ți-o fi dor de mine, să vii să mă vezi, acasă la mine, în Beci.

— Sănătate bună, înălțate împărate, meldige horzam. Acum eu dar mă duc. Și să auzim tot de bine !

— Să. Și nu uita, frate Bucure, când vii la Beci, să cauți casa ai cu ferești multe. Acolo hălăduiesc eu.

Așa înălțatu Franț cătră mine.

La vre-o cinci ani după Vătârlauă, iaca, mă și apucă doru de înălțatu și zic :

— la' să-mi iau eu straița și să mă duc până colea la Beci, să văd ce-o mai fi făcând prietinu' meu dela Vătârlauă? No mai fi având cumva lipsă de mine?

Și m'am dus, că drumu' îl cunoșteam. Sosit la cetatea împărătească, mă uit în dreapta și'n stânga, văd casa cu ferești multe și nimeresc oblu la poarta ai mare. Acolo vardă și pază, ca la împărați.

Eu însă tun fără frică, ca acasă. Imi pusesem medalile pe piept, Face varda salutar ca la un ghinărar, și trec.

În ușa palutii de cine dau? De înălțatu, leșise omu' în prag e'un călcâi de pită albă 'n mână și aștepta să-i sosească vacile din ciurdă, să le mulgă. Cât mă vede, sare cu brațele deschise și-mi fuge în cale :

— Hehei, săracu Bucur din Merghindeal, că vine să mă vadă. Bun sosit, frate Bucure,

și mulțam că nu m'ai uitat. Brava, brava, gotzaidane! Ai mai vint pe la noi?

— Vint înălțate, că mi-o fost dor!

— Și mie mi-o fost tare dor de tine, frate Bucure. la poftim mai înăuntru, să șezi, că-i fi obosit de atâta cale. Și să te vadă și boreasa mea. Dai, ce bine i-o părea!

Tunăm în casă și colo la vatră, între oale și cioveie muieresti, dăm de o femeie înaltă, bine închielmată și cu costița linsă. Jăruia focu la un castron cu tocană.

— la te uită boreasă, cine ne-a chiecat în prag! Nu-l cunoști? E fratele Bucur din Merghindeal, soțul meu dela Dătârlauă, unde l-am răzbit pe Bunăparte.

Nălțata împărăteasă se întoarce, se șterge de untură pe poala șorțului și-mi întinde mâna.

— Bucur din Merghindeal? Brava, Bucure, să fi sănătos! Da pe Bucuroaie dece n'ai adus-o? Dai, ce rău îmi pare! la șezi colea la noi, să ne șază pețitorii!

Am șezut după masă și ne-am pus la povești. Spunea înălțata, că-i năcăjită rău de rândul găinilor, că zicea că de vre-o

două săptămâni a dat o boliște rea între ele și-i mor ca muștele. N'are biata muiere nici de o clocă de dai Doamne.

l-am spus că nici pe la noi nu-i mai bine, că și 'n țara Ardealului mor hoarăle. Pe când vorbeam noi așa, împăratu se dusesse să caute copiii, să mi-i arete. S'a și 'ntors în curând c'un poșândoc ca de cinci ani.

— Iaca, Bucure, ăsta-i cel mai mic al nost, Ferdinand. C'am mai avut o fată, dar aia-i măritată, și n'o avut noroc, ș'o văduvit, săraca.

— Dă parolă lui baciuc Bucur, măi Ferdinand! ice împărăteasa. Hai, nu sta acolo ca un măr pădureț. Doar' tu ești copil mare acum, ori ce fenea să te mănec...!

Copilul s'a apropiat cu codeală și eu i-am pus în palmă o șustacă de patru bănuți, nouă nouă. Cât ce-a văzut-o Ferdinandu naibii, a și luat-o la picior și ață la jidovu din colț, să-și cumpere gogoroanțe de zăhar. Când l-am văzut mai târziu, la mâncare, era mozolit tot pe obraz ca un pui de drac.

— Așa fac copiii și pe la noi, am zis. Și ne-am văzut mai departe de gură, că tare

era bună tocana înălțatei, da zău, nici vinu nu era prost, ca ăsta de aici, care-ți sgărie ceriu gurii de acru ce-i.

Și așa, măi ficii, m'a primit Franț-împărat ca pe un frate, când m'am dus de l-am căutat la Beci, în paluta lui cu ferești multe. Și când am plecat, m'a petrecut până de parte și mi-a zis:

— Să trăiești, drag fratele meu și înc'odată mulțam de tot ajutorul ce mi l-ai dat.

*

— Așa cătană am fost eu, mă broscilor. Că unu-i Bucur din Merghindeal în țara Ardealului. BCU Cluj / Central University Library Cluj

...Și asculta tot satul cu mare plăcere povestea lui Bucur Cătană. Iar el, moșneagul, întindea oala la cumetri, să-i mai toarne un rând de udătură și zimbea șiret, pe sub muștafă.

Nana Paraschie.

Iertată fie de păcate și aibă parte cu dreptii, că era gazdă bună și miloasă, să-raca. Mulți școlari ne-am oerotit la dânsa

pe vremuri, în casa cu două odăi de sub curtea vlădicească din Blaj. Dacă ne-am aduna astăzi toți diecii câți am locuit la Nana Paraschie și „dumneaei“ s'ar scula din groapă să ne vadă, ar bate în palme de mirare, cum îi era obiceiul, și abia ar avea grai să zică :

— Maică Preceastă nu mă lăsa: de unde atâta putere de dascăl, popă, profesor, avocat și doftor în ograda mea? Doamne iartă-mă, da' pe ce lume sântem? Ce să dau de mâncare la atâta „hoală“ de om!?...

Noi însă, diecii Nanti Paraschie, nu ne mai putem aduna laolaltă niciodată, atât de tare ne-am mai risipit spre cele patru vânturi, iar dumneași, biata, doarme greu de mulți ani în mormântul necunoscut din țințirumul dela Lupan. Nu se mai dogorește în preajma focului, ca să ne gătească fasole cu zamă, nici nu trebuie să se mai hărțuiască cu noi, ca să nu-i „huluim“ păreții cu popicele noastre ascuțite... S'a potolit și dânsa și ne-am potolit și noi, împrăștiindu-ne ca făina orbului. Nici nu mai știu cine hălăduiește astăzi în curtea mică, cu poarta roșie, de lângă Ghergheloaie...

Când am venit la Blaj mai întâi, atunci, demult, cucuiat pe străjac, alături de tata și de Murășanu, căruțașul dela noi, cea dintâi față mai prietinoasă pe care am văzut-o în orașelul plin de nădrăgari și de bărbi, a fost Nana Paraschie. Dumneaei era îmbrăcată în port de sat, cu fodorii peste cot și cu păstura roșie, ca găzdoile din satul nostru. Avea față dulce, rotundă și ochi buni. Când am sosit noi, era cuprinsă tare. Se târguia cu o mulțime de părinți, mai mult săteni de pe Secaș, de unde se trăgea și Nana Paraschie. Dumneaei m'a coborât din vârful căruții.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

— Din copilul ăsta popă să faci, Nene loane, a zis cătră tata, — popă de-i mari, că are frunte lată ca Cipariu... A zis și m'a sărutat cu blândețe, ca și când m'ar fi cunoscut de când lumea.

Nana Paraschie era femeie grasă, se legăna la mers și se ostenea curând. Atunci fruntea i-se brobonia de sudori și răsuflea greu. Se așeza pe-un scaun și zicea :

— Toată mă coc, uf! Ia, așa mă zolesc eu cu voi, măi copii, de mi-o ieși sufletul odată din bun senin!

Rea nu era și de necăjit nu se necăjia, decât dacă se isprăvia „uleiul“ în lampă și dedulcele de prin lăzi. Fără ulei nu puteam învăța seara și asta o supăra rău pe Nana Paraschie. Una, că luam secunde a doua zi la școală, iar alta, că făceam blăstămății, pe întunec. Lipsa dedulcelui opria „săptămâna“, adică mâncarea, și neavând cu ce să ne gătească zămurile, îi rămâneam pe cap să ne „hărănească“ dumneaei. Ca să murim de foame nu putea să ne lase.

În casa dinainte avea șase „preparanți“, toți feciorași cu mustața mijită. Ăștia erau „domnii“. Purtau gulere întărite și cântau din violini. Cu preparanzii nu prea avea năcazuri, decât dacă se ascundeau prin podul casei și băteau „crăițele“. Atunci Nana Paraschie era tot cu spaima în sân. Se suia în gura podului și îi sfădia cu binișorul:

— Arză-le focu crăițe să le arză, că mă băgați în pământ de vie cu ele. O da vre-un „profesăr“ peste dumneavoastră și mă faceți de minunea școlilor. Cărați-vă la învățat, că eu „vă dau în sus“, să știți, ia, așa muiere bătrână, cum sânt. Incoace cu cărțile!

Le smulgea pe toate și le ardea sub oala de mămăligă. Și era veselă, lucru mare atunci.

Cu noi, cu „gimnaziștii“ din căsuță, avea mai mult năcaz însă! Noi eram cinci capete de copii, care de care mai îndrăciți și mai „răi“. Doi dormeam în pat lângă fereastră, doi în lădaiul cu trăgătoare de după masă, iar unu' jos, pe străjac, lângă vatră. În patul cel mare din fund dormia Nana Paraschie cu copila dumneaei. Șapte suflete de toate. Spital întreg.

Dar nu era „baiul“ din durmit, ci din mâncare... Patru dintre noi eram copii săraci, cari trăiam din desagă și din „zama de... curea“ dela Seminar. Desaga venia însă cam rar. Și chiar dacă venia, nu aducea cine știe ce bunătăți. Ia colo, o hălcuță de slănină, o funie de ceapă și un cocoloș de brânză în merindare. Toate acestea le „sfințim“, la o mâncare, că eram tot cu „brișca“ la lădița cu flori. Dupăce ne luam grija dela merindea adusă de acasă, rămâneam la „țipău“ și la „hajmele“ din grădina Nanii Paraschie, la cari apucam însă numai pe sub ascuns, ca să nu ne simtă „haranca“, vorba noastră... are.

Al cincilea era însă fector de gazdă, de „boier“ din Presaca ori din Păuca, nu mai țin minte, care primia de-acasă în fiecare săptămână olișoare cu lapte covăsit, ouă fierte, urdă, brânză, poame până-i lumea. Și chiar și plăcinte. Niște plăncitoaie mari, cât rotilele de plug...

Iar colegul nostru mai norocos decât noi, era tot cu nasul în oalele cu smântână. Mânca și se îndopa ca un „folte“. Folte i-a și rămas numele.

La cină, el se „tecăruia“, ca un baron din bunătașile lădiței lui, iar noi înghițiam a silă țipău tare cu zamă chioară dela „cufta“ Seminarului. Și ni-se scurgeau bleascurile și nouă după câte-o lingură de lapte covăsit. Dar Foltea nu ne da, că era hapsîn rău.

Atunci Nana Paraschie făcea dreptate. Se scula mâniaoasă de pe scaunul dumneaei dela vatră și se ducea cu pași grei, legănați, la lada lui Foltea. Se uita într'ânsa și strâmba din nas.

— Dai de mine și de mine, măi copile, ce mirosuri grele ies din lada ta? Uite, ți-se strică mâncările. Smântâna asta se sârbezește. Slănina face cari. Uf, plăcinta-i mu-

cedă! Ce păcate faci, de nu le mai isprăvești odată, că-mi betejești casa cu mucezelile tale. Hai, scoate pe masă ce mai ai și mâncați *cu toții*, să nu se mai dospească acolo. Una, două!

Foltea asculta, cât de voie, cât de nevoie și în seara aceea era „prindere de post“ la Nana Paraschie. Ne „hărăniam“ cu toții, de pufăiam, ca nește crai.

A doua zi, lua și Foltea ulcicuța și venia cu noi la oala de fier a Seminarului. Și era pace și frăție între diecii Nanii Paraschie...

Mare năcaz era cu învățatu' în casă, la lampă, în serile de iarnă. Cuprindeam întreaga masa cu caetele și cu „protocoalele“ noastre, vorba Nanii Paraschie. Apoi începea unu', cel mai mare, *secundantul*, cu latina lui. Măcina cu glas tare, ca o morișcă horodogită :

Ante, apud,
Ad, adversus,
Circum, circa,
Citra, cis...

„Poșoala“ dintr'a patra primară — mi-am uitat să vă spun, că unul dintre noi era încă poșoală — se repezia și el cu „Istoria bi-

blică". Cefia cam rău și lungia cuvintele, slobozindu-le pe nas :

— *Na-na-bu-bu-codo-nozor...*

Pe *codonozor* îl spunea mai tare și mai aieptat, de credea, că se sfădește cu cineva.

Ceialalți, *primanii*, nu se lăsau nici ei mai pe jos, ei o dădea, care cu *roza-rozarum*, care cu

*Hic gallus cantans,
In arbore sedens,
Pira poma comedens,
Cucurigu dicens...*

Era sinagogă de lege. Nana Paraschie vedea, că nu merge bine treaba și că se întâlnesc limbile, mai cumplit decât la Turnul Babilonului, și ridicându-se într'un cot din patul cel mare unde era culcată, că era ostenită rău de peste zi, căuta să facă o înțelegere și o rânduială în harababura dela masă :

— Măi, tu ăla cu *dreverele pe accis*, ia-o mai domol, că încurci de tot pe ăsta cu *coada 'n răzor*. Și nici ceialalți nu pot *cucuriga* cum se cade de gurile vóastre. Hantătar, Doamne iartă-mă, a mai auzit în-

vățături ca dela voi. Mă cucurigați și voi, că nu mă cucurigă destul despre zluă co-coșii Mărinooait...

Noi ascultam de povață, iar Nana Paraschie se întorcea cu greutate spre părete, ca să-și odihnească oasele trudite. Și era iarăș sfântă pacea în cortel.

Tot cu binișorul ne lua Nana Paraschie, că era femeie potolită și bună, precum vă spusai. Dar odată totuși ne-a „hoblănit“ cum se cade, rupând o mătură toată de șalele noastre. A fost o bătaie jândărească, n'am ce zice. Dar am și fost vrednici. Ia judecați și Dumneavoastră...

Intro primăvară Nana Paraschie se du-sese la moară cu o felderă de cucuruz. Noi am aruncat cărțile prin celea cotloane și ne-am apucat de făcut „țireus“. Unu, Ivan, era „atletul“. Ridica masa în dinți și îndoia dintr'o răsuflare niște cozi ruginite de laboș, cum văzuse la un cire adevărat, în piață, că îndoia un comediaș ferele. Altul se ră-sucia ca șarpele, al doilea înghiția cuțite, al treilea făcea alte „ponturi“ minunate. Artiști, nu glumă. Eu, subsemnatul, știam să cânt din frunză, ca din „clanaret“. Am mai adunat

lângă mine și alți dieci de prin vecini, care cu o flotă, care cu două „fedeie“ de pleu, care cu o felderă întoarsă, chipurile „dobă“. Și ți-am tras o „bandă“ numărul unu. Urlau cântii până „De după Garduri“, când făceam „probele“...

Comedieși aveam, bandă nu mai puțin. Ne mai trebuia pânză și „public“. Public era mai ușor de găsit, că „Sub Curtea“ gema de copii. Pânza pentru cire, mai greu.

Însă n'am stat mult pe gânduri ca să ni-se strice cumva planurile celea „faine“. Am cules de prin paturi toate „lepedeauăle“ și foalele, cu ale Nanii Paraschie cu tot. Ba i-am mai răvășit și lăzile, cu zestrea fetii. Și am închiemat din pociile de fasole de prin grădină și din zestrea Mărioarei un drag de cire, de s'au minunat de el și *octavanii* dela Glăjărtța, din vecini. Treabă, nu glumă.

Apoi, dupăce-am luat de fiecare cap de copil, care doria să vadă „fircusul“, câte patru *dărabe* (bumbi) de os, și s'au desbrăcat „comedieși“ numai în hăinuțele de tricou, ne-am apucat de lucru.

Noi cu banda, cu „clanarefu“ și cu „fe-deiele“, comedieșii cu meșteșugul lor. Uita „Sub Curtea“ toată de atâta olălău!...

Ivan, „atletul“, tocmai ridicase în dinți o masă, pe care pusese să șadă Comes cel mic, poșoala. „Publicul“ încremenise de mirare, văzând o bravură atât de cumplită... Când iacă auzim la poartă glasul Nanii Paraschie! Nimerise dela moară pe neașteptate. Și era s'o lovească guta, când ș'a văzut hăineturile celea scumpe, acățate în pocile de fasole din mijlocul ogrăzii.

— Maică Preacurată, da' ce să fie asta? Vai de mine și de mine, țineți-mă, că „chic“ de pe picioare...

Însă n'a picat, ei s'a „descebăluit“ degrabă și s'a aruncat ca o leoaică la mătura cea nouă, cu coada de fag. Și s'a repezit la „țircus“, îmblătind în noi ca 'n năsadă.

— Na-vă comedie, ghiavolilor, na, na!

Noi nu ne-am putut repede desface dintre țoale și covoare, cari sub loviturile Nanii Paraschie căzuseră pe noi, ei ne sbăteam pe dedesubt ca șerpții: comedieși, public, băndași, deavalma. Și până ne-am putut descotorosi dintre țoale, să sărim palanturile spre grădini, *am luat-o lată de tot...*

A răs gimnazul o săptămână de pățania noastră cu „fircusul“.

Nana Paraschite însă nu cocea mânia și seara, când ne-am tras cu teamă spre culcușuri, ne iertase. Cel mult ne amintea, când mai încercam câte-o „poznă“ :

— *Aveți de grijă, ghiavolilor, că iar vă hoblănesc, ca atunci cu fircusul!*

Însă nu ne-a mai *hoblănit* niciodată, Dumnezeu s'o ierte!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Când am jucat teatru.

Insemnări din viața școlarilor Blajului.

Ne-am socotit odată noi, trei școlari, să facem un pic de teatru. Adică știți: să învățăm din carte nește pățaranii glumețe, să ne punem bărbi și mustațe de lână, să ridicăm câteva scânduri într'o șură și, urcându-ne pe ele, cum fac teatraliștii la orașe, să izbim o *comédie* de să-i meargă vestea. Când eram noi copilandri, prin satele noastre din Ardeal nu prea știau oamenii ce-i

aia teatru. În satul meu de naștere, de-o pildă, nici chiar popa Natu nu văzuse așa ceva, că era om de lumea veche, cu cămașa peste ȋfari și cu suman de lână în spate. Cu atât mai puțin poporenii Sfinției sale. Prin urmare, puteam nădăjdui să rămână oamenii cu gurile căscate când vor vedea ce petrecanie mândră le facem.

Ne-am apucat deci de lucru îndată după Paști, fiind încă la școală. Am început a buchisa pe „Arvinte și Pepelea“ de Vasile Alecsandri. Tare găsiam potrivită această piesă. Că e vorba într'ânsa de un moșneag sgârcit-cârlig, care vrea să pună mâna pe căsuța lui Pepelea, însă fără să se învoiască la rândul lui să-i dea de nevastă pe Mândica. Moș Arvinte e hapsin și îndrăcit, dar și-a găsit în Pepelea naș bun. Că Pepelea, flăcău nebunatic și întrecut, i-o face lată de tot. Ii vinde lui Moș Arvinte casa, însă își păstrează prin zapis un cui în averea părintească. Și pe când vicleanul de moșneag se crede stăpân pe casa luată cu tertip, el, Pepelea, îi turbură liniștea într'un chip foarte obraznic cu dreptul la cuiul lui. Dine „anti-hârțul“ în puterea nopții, ba să-și anine că-

ciula în cui, ba să-și întindă bulendrele ude, ba să se spânzure... E cuiul lui și are dreptul Cuiul lui Pelea... În ceala din urmă, Arvinte, n'are ce face. Ii dă lui Pelelea pe Mândica și povestea se isprăvește cu împăcare bună.

Piesa am învățat-o repede. Eu, subsemnatul, m'am ales Moș Arvinte, iar feciorul popii din Botez, Emil, fie-iertat, Pelelea. Pe-al treilea dintre noi l-am numit să fie „țicornic“, adică director de teatru... Mândică nu ne trebuia, că ea n'are rol în scenă. Ne gândiam însă că pentru după culise vom găsi noi o fată de popă prin prejurul satului nostru, care să fie Mândică.

Așadar trupa era în păr. Doi actori, un director sau „țicornic“ de scenă, cum îi ziceam, și o Mândică după culise... Ce ne mai lipsia? Nimic decât privitori, adică „public“ și comedia gata!

Însă până la comedie multe am mai avut de suferit. Popa Natu, moșu-meu, iertat fie și dânsu' de păcate, că a murit de mult, când i-am spus gândul nostru cu comedia, ne-a luat cu furca cea lungă. Dar în deosebi pe mine, care-i mâncam pita și mă purta la școală.

— Ți-ai pierdut firea, măi copile, o ce, Doamne iartă-mă? — se răsti la mine moșu cu blândețe, când i-am spus de Moș Arvinte. — În loc să te văd coala 'n strană, Dumineca, lângă Ion diacul, să spui și tu un „credeu“ ori să cânti vre-un „tropar“, cum s'ar cădea unui școlar de seama ta, să-mi faci comedii, ca ai apucați? Vă dau eu teatru, diavolilor, așteptați numai!

Zise și, închizându-și ceaslovul de care nu se despărția nici când, se apropie de ușa tizit și chiemă pe Gheorghe, sluga:

— Ian adă, măi Gheorghe, biciul ăla de curele de sub strașina poiezii, să curăț casa de comedieși! La strană cu voi, la tropare, școlari netrebniți, că-i sfânta Duminecă... Afară!

Noi, ce era să facem? Am zbughit-o pe ușă și nu ne-am mai oprit până în satul „șicornicului“ de scenă, să ne încercăm acolo norocul. Al treilea dintre noi, „directorul“, era fețior de plugar, deci credeam că cu tatăl lui vom scoate-o mai ușor la socoteală. Și, într'adevăr, cu Nenea Gligore din satul vecin ne-am înțeles din două-trei vorbe, spuse cu rost.

— Uite ce-i, Nene Gligore: avem noi, toți trei, o învățătură bună din cartea asta; ș'am vrea s'o arătăm la satul tot. Un pârlit de bătrân vrea să mănânce pe nedreptu averea unui fecior sărac și noi nu ne putem învoi la asta, că-i păcat. Ș'am dori, prin pilduri, să-l facem de răs la sat, să sloboadă dreptu' băiatului. Ori de nu să se nemotească și să-i dea nepoata de nevestă. Că altfel flăcăul, de durere, e gata să se și spânzure... Și, zău, el o face, că-i în pragul desnădejdiei. Ce zici? Judecă și dumneata. Se cade să înghită lacomul de Arvinte casa lui Pepelea?

— Hm, făcu Nenea Gligore; eu nu mă pun contra. Dacă Pepelea al vostru e copil de omenie, precum spuneți, să-și capete dreptul lui. Da-i vorba, că nepoata bătrânului îl vrea pe Pepelea?

— Vai de mine, cum să nu-l vrea? Îl vrea din toată inima, că moare de dragul lui. Și-i fată bună și harnică, iar potrivnicul de Arvinte o mai și poartă rău ș'o ține ca pe-o roabă.

— Săraca fată! — se amestecă în vorbă și Lelea Titiană, mama „șicornicului“ nostru,

— Bine, măi copii. Uite, eu vă las să pilduiți întâmplarea aia a voastră cu Pepelea și cu Mândica, ori cum păcate o chiamă. Pe Duminecă va ucide bătrâna mea o rață grasă ș'oi chiea pe toți cumetrii mei la un pic de voie bună. Dar, n'ați putem face cumva să aduceți la noi atunci și pe cei trei pricinași de cari spuneți? Că poate i-om face să se împace. Și nu va trebui să se spânzure nici Pepelea ăla îndrăgostit, prietinel vostru...

— Ba putem, ba putem, — am răspuns toți într'un glas, saltând de bucurie. — li aducem, abunăseamă. Ori fi aici în carne și oase...

Părerea noastră cea bună că ne-am putut înțelege cu Nenea Gligor. De-acum la lucru, copii! Încă a doua zi, îndată ce a plecat Nenea Vasile la lucrul câmpului, ne-am apucat de treabă, la pregătirea scenei. Pentru scopul ăsta am ales șura. O șură mare, largă, cum au în părțile noastre plugarii cu stare bună. Cât ai bate în palme am golit-o de tot ce era într'ânsa: car, pluguri, nutreț și alte unelte puse la adăpost. Apoi am cules toate scândurile pe cari

le-am găsit în curtea omului și ne-am făcut podișul, pe care avea să se desfășure producția. Ba, negăsind scânduri de-ajuns prin podul casei, am desfăcut câteva blane și din pălanul dela poartă... Ciocăneam și bocăneam în șura creștinului, de credeai că toți meșterii de pe lume s'au mutat la Nenea Gligor Dâncanu din Sânmărtin. Se opriau trecătorii la poartă și se uitau mirați, zicând :

— De ce l-or fi jucufind pe Nenea Gligor, de i-au golit așa șura de cioveie ? Pe urmă l-am trimis pe Pavel, colegul nostru de școală și de teatru, să aducă din casă pânzeturi și covoare pentru culise. Noroc că mamă-sa ieșise cu furca'n brâu la o vecină...

Când a fost spre seară și au zorit spre casă părinții lui Pavel, curtea era plină de unelte economice, svârlite claie peste grămadă, încât nu mai aveau vacile chip să găsească ușa poieții. Să-și rupă picioarele printre atâtea ciguri-miguri aruncate rasna.

Când a văzut Nenea Dâncanu isprava noastră, a rămas mut de uimire. Ne privia cu ochi speriați cum ne ștergeam noi sudorile de pe frunte după atâta trudă.eram

chiar gata să-l întâmpinăm și să-i arătăm minune de scenă ce repezivăm în șură, când colo blândul Nenea Gligore își adună sprâncenele golomoț de necaz și răcnii spre noi ca un pandur:

— Ce-t'asta, măi, nădrăgarilor? Trăzniv'ar Sfântu Ilie, să vă trăznească! Ce mi-ați făcut cu șura? Da' eu unde îmi car mâine clăile de grâu de pe hotar!? La mine în șură vreți voi să-i faceți nunta lui Pepelea al vostru, ardevi-l-ar para focului! Să-mi culegeți într'un minut uneltele de prin curte și să le puneți la locul lor, că vă ologese, negreșele dracului! Hai, la lucru, una-două...

Când a văzut și Lelea Titiană întinsoarea de covoare din șură era s'o lovească guta. A trebuit s'o îmbuneze Nenea Gligor, că de nu ne opăria.

— Lasă-i, tu muere, în tun să-i tune, că bagsam astăzi așa-i învățătura; prostește pe copiii oamenilor! Iată pentruce cărăm noi mâncare cu desagii la oraș... Ca să-și bată capul copiii noștri cu însurătoarea lui Pepelea, fostu-l-ar fi bătut Dumnezeu. Nu te mai obidi, că șesem alte covoare de sărbătoare.

Noi n'am mai sporit vorba, ci ne-am mutat gândul cu teatrul în alt sat. Când n'ai noroc, n'ai, și pace. Măcar cât de frumos ne îndemna profesorul nostru de limba românească la școală: faceți vara producții de teatru prin sate, băeți, că ele sunt cea mai potrivită cale de răspândire a culturii!

Dar, totuș, nu ne-am lăsat pe jos. Am luat cartea de teatru subsuoară și-am pornit-o ață la Popa Gherman din Botez, peste deal. Tatăl lui Emil, adică al lui Pepelea, era om mai de lume nouă, făcuse doi ani de seminar la Șaguna în Sibiu și mai văzuse teatru, la Sași. Ne-a primit cu bunăvoință și ne-a stat însuși într'ajutor să găsim o șură bună, la un vecin de peste drum. Ba preuteasa sfinției sale, în jurul căreia se învârtea sprintenă o fetișcană ca de 16 anișori, s'a învoit cu toată inima ca domnișoara Ileana să ne fie... Mădică. Mamele sunt totdeauna bucuroase, să fie fetele lor împrejurate de tineri. Iar noi eram acum, vorba aia: „cu pufușor pe sub botișor“. Ne mijiau mustațele. Și aveam să ieșim în curând dascăli ori preoți cu viitor.

Cu una numai nu se prea împăca măicuța preoteasă: de ce era Emil al ei Pepelea și nu unul din ceilalți. Ne-a și spus-o, îndreptându-și privirile spre subsemnatul:

— Să fi dumneața Pepele, domnule Sandu, că n'oi face păcate să-mi dau fata după fratele ei.

— Păi, asta nu-i chiar cununie, doamnă preoteasă, ei numai teatru. Domnișoara Ileanuța s'o mărita cu cine i-o plăcea, am răspuns noi. Dar, vă zic zău în cruce, că uitându-mă mai cu luare aminte la scumpetea de copilă cu ochii mari și cu părul bălai, tare mi-a părut mie rău că nu mă alesesem Pepele...

Impăcată fiind și maica preoteasă, ne-am văzut de treabă. Am făcut cu mare râvnă pregătirile și în Dumineca viitoare știa satul tot, ba și împrejurimile, că în comuna Botez se aranjază „*producție de teatru, împreună cu dans*“. Așa scrisesem în invitările pe care le dusesese poșta pretutindeni din bună vreme. Intre pregătiri n'au fost uitați nici patru lăutari, aduși dela oraș încă de Sâmbătă, cu căruța părintelui. Când au văzut copiii satului gurduna în curtea popii, Du-

minecă dimineața, nu i-ai mai fi putut alunga nici cu bolovani de pe la garduri. Ba gata să nu aibă părintele Gherman nici un credincios la liturghie, că se țineau și oamenii cei mari tot pe urmele noastre, în preajma șurii cu comedia.

În sfârșit a sosit și vremea producției. Era după masă pe la ora 3. Șura împodobită frumos, gema de lume. Fruntașii satului își luaseră „bulete“ de intrare cu câte trei pițule. Tineretul ocupase marginile. Iar feciorașii și copiii se cățăraseră, ca privitori „fără plată“, pe unde apucaseră, încă din zorii zilei. Unii își găsiseră locuri în salcâmi de peste drum, de unde puteau vedea bine prin gura cea largă a șurii. Alții, vre-o cinci-șase, s'au oploșit chiar în șură, pe căpriori, deasupra publicului și a scenei. Și râdeau ca scoși din minți când au văzut că ne aninăm bărbi și mustațe. Ei ne vedeau în ascunzătorile noastre de după covoare.

Mai pe urmă au intrat în șură oaspeții aleși, preoții și dascălii satelor vecinașe, cu familiile dumnealor. Apoi notarul satului și întreg consiliul comunal. Public, nu glumă.

Și s'a început comedia. „Țicornicul“ de scenă a tras cortina, alcătuită din două mă-sărițe mari de lână. În fața privitorilor eram eu, Moș Arvinte. Imi făcusem o barbă mare din două caere sure și o pereche de mustațe cât un sucitor de tăiței. În spate aveam o zeche rea a părintelui, chipurile „antereu“, cum spune Alecsandri.

În clipa dintâi a fost mușenie mare în șură... N'am văzut în fața mea decât ochi mari, neclintii. Și guri căscate... Apoi cineva din fund a isbuenit în hohot de râs, zicând:

— Țista-i curat Jiguța, tatăl crășmarului din Copand, bată-l crucea! Jiguța, Jiguța...

— Da'i cu zechea popii, — adause un ține de pe căpriori. — Și barba-i din caerele Rusandii!

— Ce Jiguța, măi, prostule; tu nu pricepi, Dumnealui e nepotul popii din Ciuci, că l-am văzut când s'o îmbrăcat. Tacă-vă gura!

Însă lumea, de unde să tacă? S'a făcut un hohot ș'o lărmălaie în șură, un râs, de credeai că se ridică în slavă satul tot. Ba s'au pus pe guițate și purceii de prin curte, ca la coada veacului. Lătrau și câinii de prin

vecini. Gâgăiau și găștele și Moș Arvinte nu putea scoate o vorbă din gură.

A trebuit să facă primarul tăcere.

Reprezentafia înainta cu greu. La fiecare vorbă a lui Arvinte alte și alte strigăte din public. Și hohot.

-- Uite, bată-l pustia, că sgribură de frig în puterea verii. Și-i curg sudorile pe frunte.

Și așa era, însă rolul de Arvinte mă făcea să sgribur și să strâng zechea în jurul meu ca'n geru' Bobotezii, că așa cerea piesa de teatru. Cu toată sgribureala mi se deslipea barba într'una de sudorile celea multe. Dăzându-mi necazul, un creștin mai bătrân îmi strigă cât de colo :

— Desbracă zechea domnișorule, că zău, uite și noi, murim de căldură. Iar dumneata te vaieți de frig...

Nu l-am ascultat, firește. Ci mi-am spus rolul cum am putut. Dar departe n'am mai dus-o.

Când colo, dupăce se iscălește zapisul și Arvinte se culeă fericit de târgul făcut, un drac de copil de pe căpriori se tot cui-bărește la locul lui; pe semne îl dureau

coastele. Cum stam culcat pe pat îl vedeam bine cu ochiul drept, închis numai pe jumătate, să văd când vine Pepelea.

Pepelea bate la ușă, bate tare. Eu mă fac că dorm și mă întorc pe altă dungă. Nu mă mișc bine în așternut, când... huzdup! — îmi cade ceva 'n spate, lucru greu și tare. În străfulgerarea unei clipe, m'am gândit:

— Trăzni-l-ar Dumnezeu pe Emil, adică pe „Pepelea“, să-l trăznească, că a greșit rolul și mi-a sărit în spate...

Dar n'apuc bine să mă întorc să-l sfădesc și aud în spatele meu un urlet ca de fiară sugrumată.

— Vai, vai! Săriți, oameni buni, că mor!

— Ce drăcie o mai fi și asta, îmi zic, ținându-mă și eu de șele, că mă bătucise bine căzătura ăluia din spatele mele.

Adică ce era? Năsdrașvanul de copil de pe căpriori, care se tot cuibărise la locul lui, îmi căzuse în spate.

N'au trecut nici două răsufări și satul tot era pe scenă. Abia m'am putut desface dintre mâni și fețe îngrozite.

— Vai, moare copilul, moare copilul! Moare, moare.

Femeile plâneau și au ieșit la larg, îngrozite. Bărbații, cu primar, cu notar cu tot, luau copilul în brațe și-i pipăiau oasele.

— Comedieșii sunt de vină. Prindeți-i!

Ce să ne prindă? Că n'am așteptat să ne prindă, ei am sbughit-o toți pe fereastra șurii, fără bărbi și fără mustațe, cu Mândica cu tot. Și ne-am ascuns prin progadia bisericii, pe după cruci.

Satul s'a mai sbătut o vreme în șură și prin curte, apoi s'a mai liniștit. Copilul nici vorbă să moară. N'avea de ce. Nici nasul nu i se belise.

Teatrul nostru s'a dus însă dracului, pomană, și de data asta...

Cuprins:

	Pag.
Lupta cu taurii la București	3
Niță Zdrenghia în America	17
Bucur din Merghindeal	38
Nana Paraschie	49
Când am jucat teatru	61

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BIBLIOTECA UNIV

0776 16. VI. 1928

CLUJ

Păjăniile lui Niță Zdrenghia de A. Lupean-Melin.

„ASOCIAȚIUNEA pentru literatura română și cultura poporului român“.

Intemeiată la 1861.

PREȘEDINTE DE ONOARE:

M. S. Regele FERDINAND I.

Prezident activ:

Vasilie Goldiș.

Vice-prezident I.:

Dr. Oct. Russu.

Vice-prezident II.:

Dr. Gh. Preda.

Comitetul central al „Asociațiunii“ numără 50 de frunțași din toate păturile societății românești.

E de datoria fiecărui bun Român să sprijinească „Asociațiunea“ abonând publicațiile ei și înscriindu-se de membru.

Taxele de membru sunt următoarele:

Membru fondator al Casei Naționale, odată pentru totdeauna	Lei 5000—
Membru fondator al „Asociațiunei“, odată pentru totdeauna	„ 1000—
Membru pe viață al „Asociațiunei“, odată pentru totdeauna	„ 500—
Membru activ al „Asociațiunei“, anual	„ 50—
Membru ajut. al „Asociațiunei“, anual	„ 10—

Intemeiată la 1861 de marii metropoliți Andrei Șaguna dela Sibiu și Alex. Sterea-Șuluțiu dela Blaj, de frunțașii neamului nostru de atunci: Tim. Cipariu, George Barițiu, Axente Severu, cav. I. Pușcariu, baron Vasile Pop, Dr. I. Rațiu, Iacob Bologa ș. a. cu scopul de a înainta cultura poporului român prin tipărire de cărți bune și folositoare, a înființat și va înființa și susține bibliotecile populare în fiecare comună, bibliotecile regionale în fiecare centru de despărțământ și o bibliotecă mai mare centrală; a întemeiat și va întemeia și susține muzee regionale în centrele despărțămintelor, pe lângă un mare Muzeu Central; a ridicat și va ridica și susține case naționale în toate comunele românești; a aranjat și va aranja expoziții etnografice (de porturi, de jocuri naționale etc.), de agricultură, de grădinărit, pomărit, de copii, industriale, artistice ș. a.; a ținut și va ține conferințe și prelegeri populare; a acordat și va acorda premii și burse (stipendii); a înființat și va înființa bănci populare, cooperative ș. a.; a instruit și va instrui pe analfabeți (pe cei ce nu știu ceti și serie). „Asociațiunea“ e împărțită în despărțăminte (cereuri), iar acestea în comune sau agenturi. 4 persoane pot face o agentură și cere prin directorul despărțământului o bibliotecă dela

Abonați publicațiile „Asociațiunii“!

„TRANSILVANIA“

Cea mai veche revistă românească din Ardeal

Apare lunar.

Costul abonamentului anual:

pentru membrii „Asociațiunii“ 100 Lei
pentru nemembri 200 Lei

Abonați-vă la „Biblioteca Poporală”.

Ultimii numeri conțin următoarele:

- Nr. 142. Fapte de împlinit pentru întărirea și prosperitatea neamului.
Nr. 143. „Grivei”, și alte povestiri, de Horia Petra-Petrescu.
Nr. 144. Piatra credinței, povestire din viața poporului de Coriolan Brediceanu.
Nr. 146. Pricinuitorii boalelor (Bacteriile) de Ioan Pop-Câmpeanu Plantele de leac (medicale) de N.
Nr. 147. Din poveștile lui Moș Toader și alte povestiri pentru popor. De Adam Bolcu.
Nr. 148. Un ceas de șezătoare poporală, material de Teodor D. Păcășian, Adam Bolcu, Ioan Pop-Reteganul și Horia Petra-Petrescu.
Nr. 149. Nișa Zdrenghea, de Alex. Lupeanu-Melin.

Cea mai răspândită publicațiune poporală

„BIBLIOTECA POPORALĂ A ASOCIAȚIUNEI”

e îngrijită de secretarul literar al „Asociațiunei”
cu sprijinul celor mai buni scriitori pentru popor.

Costul abonamentului anual:

pentru membrii „Asociațiunei” 50 Lei
pentru nemembri 70 Lei

Adresa: „ASOCIAȚIUNEA” Sibiu, Strada Șaguna 6.

Publicațiile „ASTREI“

(„Asociațunea pentru literatura română și cultura poporului român“) din Sibiu.

Rugăm pe toți aceia, cari au dragoste de carte, să întreprindă o propagandă cât mai mare pentru răspândirea publicațiilor primei noastre societăți culturale. Este o *datorie de onoare* a fiecăruia de a introduce în cerul său de cunoscuți, în librăriile orașului său:

- 1 Revista, organul oficial al „Astrei“, „*Transilvania*“ (apare în anul al 59-lea, 100 Lei pentru membri, 200 Lei pentru nemembrii „Asociațiunii”).
- 2 „*Biblioteca poporală a „Asociațiunii“*, (care a ajuns la Nr. 149, numerele de vânzare sunt indicate mai jos, celelalte se răspândesc *numai* prin bibliotecile populare publice), și
- 3 *Biblioteca „Astra“* 15 numere.

Sprijiți „Astra“,

fiindecă sprijinindu-o vă sprijiniți pe voi

:-: :-: înși-vă! :-: :-:

„ALBINA“

institut de credit și de economii în

Fondat la 1872

SIBIIU

Fondat la 1872

**Cel mai vechiu institut de credit
româneșe din întreagă România.**

Sucursale : BRAȘOV, BUCUREȘTI, CLUJ, DICIO-
SÂNMĂRTIN, LUGOJ, MEDIAȘ, TG.
MURĂȘ, TIMIȘOARA.

Capital societar	Lei	50.000,000.—
Fonduri de rezervă	„	27.000,000.—
Depuneri spre fructificare	„	350.000,000.—

Primește: Depuneri în Cont-Curent și
Depuneri spre fructificare în livrete,
plătind însuși darea de interese. :-:

Bancă autorizată pentru operațiuni de **Devize**.

Incuviințează tot felul de împrumuturi.

Îngrijește plăți și încassări în țară
și străinătate.

Făce toate operațiunile de bancă.

Orice informațiuni se dau gratuit atât de
Centrala din Sibiu, cât și de sucursale.

Direcțiunea.

Intemeiată la 1861 de marii metropoliți Andreiu Șaguna dela Sibiu și Alex. Sterca-Șuluțiu dela Blaj, de frunțașii neamului nostru de atunci: Tim. Cipariu, George Barițiu, Axente Severu, cav. I. Pușcariu, baron Vasile Pop, Dr. I. Rațiu, Iacob Bologna ș. a. cu scopul de a înainta cultura poporului român prin tipărire de cărți bune și folositoare, a înființat și va înființa și susținea bibliotecii populare în fiecare comună, bibliotecii regionale în fiecare centru de despărțământ și o bibliotecă mai mare centrală; a întemeiat și va întemeia și susținea muzee regionale în centrele despărțământelor, pe lângă un mare Muzeu Central; a ridicat și va ridica și susținea case naționale în toate comunele românești; a aranjat și va aranja expoziții etnografice (de porturi, de jocuri naționale etc.), de agricultură, de grădinarit, pomărit, de copii, industriale, artistice ș. a.; a ținut și va ține conferințe și prelegeri populare; a acordat și va acorda premii și burse (stipendii); a înființat și va înființa bănci populare, cooperative ș. a.; a instruit și va instrui pe analfabeți (pe ceie nu știu cefi și serie). „Asociațiunea” e împărțită în despărțăminte (cereuri), iar acestea în comune sau agenturi. 4 persoane pot face o agentură și cere prin directorul despărțământului o bibliotecă dela

Abonați publicațiile „Asociațiunei“!

„TRANSILVANIA“

Cea mai veche revistă românească din Ardeal

Apare lunar.

Costul abonamentului anual:

pentru membrii „Asociațiunii” 100 Lei
pentru nemembri 200 Lei

Abonați-vă la „Biblioteca Poporală“.

Ultimii numeri conțin următoarele:

- Nr. 142. Fapte de împlinit pentru întărirea și prosperitatea neamului.
Nr. 143. „Grivei“, și alte povestiri, de Horia Petra-Petrescu.
Nr. 144. Piatra credinței, povestire din viața poporului de Coriolan Brediceanu.
Nr. 146. Pricinuitorii boalelor (Bacteriile) de Ioan Pop-Câmpeanu Plantele de leac (medicale) de N.
Nr. 147. Din poveștile lui Moș Toader și alte povestiri pentru popor, De Adam Boleu.
Nr. 148. Un ceas de șezătoare poporală, material de Teodor D. Păcășian, Adam Boleu, Ioan Pop-Reteganel și Horia Petra-Petrescu.
Nr. 149. Niță Zdrenghea, de Alex. Lupeanu-Melin.

Cea mai răspândită publicațiune poporală

„BIBLIOTECA POPORALĂ A ASOCIAȚIUNEI“

de îngrijită de secretarul literar al „Asociațiunei“,
cu sprijinul celor mai buni scriitori pentru popor.

Costul abonamentului anual:

pentru membrii „Asociațiunei“ 50 Lei
pentru nemembrii 70 Lei

Adresa: „ASOCIAȚIUNEA“ Sibiu, Strada Șaguna 6.

Tipografia „Dacia Traiană“, Sibiu.